

HET LOOFHUTTENFEEST IN DE HANDWEGKERK 1999

(Zuid/Wester, september 1999)

Inleidende opmerkingen

In de kerk is het nazomer: een rustige tijd, met weinig liturgische hoogtepunten. Het wachten is op Advent. De synagoge daarentegen beleeft in deze weken zijn liturgische hoogtepunt. De feesten stapelen zich op. Israëlitisch Nieuwjaar; Grote Verzoendag; Loofhuttenfeest en Vreugde der Wet. Voor sommige van deze feesten zijn ‘christelijke’ varianten. Ook de kerk kent een dienst met oud en nieuw, en het geheim van Gods goedheid op belijdt zij op Goede Vrijdag. Maar het Loofhuttenfeest echter en de vreugde der Wet spelen in het kerkelijk jaar geen rol. Zou dat zijn omdat zich aan deze feesten geen christelijk heilsfeit laat verbinden, zoals dat kan met Pasen en Pinksteren? Maar de eerste christenen waren Joden! We kunnen ons nauwelijks voorstellen dat zij deze feesten niet hebben gevierd. Maar hoe? En wat vierden ze dan? Overigens, aspecten van het Loofhuttenfeest hebben in de christelijke traditie wel hun plaats gekregen, maar zodanig dat het verband met Israël en zijn feesten niet meer herkenbaar is.

Het Loofhuttenfeest en de kerk

Dit jaar hebben we in onze gemeente stil gestaan bij het Loofhuttenfeest. Waarom? Wij zijn ons tegenwoordig in de kerk bewust geworden van het feit dat wij op Israël zijn geënt (Romeinen 11). Het Nieuwe Verbond wil niet zeggen dat het Eerste Testament verouderd is, het is vernieuwd: God roept in en door Jezus Christus *alle* volken op Hem te dienen. Dat maakt de kerk nog niet tot synagoge, er zijn en blijven tussen kerk en synagoge grote verschillen, die hun startpunt hebben in het verschillend antwoord op die ene vraag van Jezus: ‘Gij, wie zegt Gij dat ik ben?’ Maar mede als gevolg van de dramatische ontwikkelingen van deze eeuw zijn we in de kerk bezig aan een herbezinning op de verhouding tot het Eerste Testament en tot Israël. In de Handwegkerk willen we dat enkele malen per jaar ook in de liturgie tot uitdrukking brengen. Vorig jaar hebben we aandacht besteed aan het Joods Nieuw Jaar en Grote Verzoendag. Velen herinneren zich deze dienst nog als een van de hoogtepunten uit dat seizoen, mede ook door de bijzondere muziek die toen ten gehore werd

gebracht: liederen uit de gemeenten van Messiasbelijdende Joden. Dit jaar hebben we, zoals gezegd, stil gestaan bij het Loofhuttenfeest. Zo hebben we uitdrukking gegeven aan het feit dat wij op Israël zijn geënt. Ook nu weer was er een bijzondere muzikale bijdrage, waardoor in de dienst een geheel andere sfeer ontstond dan meestal het geval is.

Bijbelse en historische gegevens

Het Loofhuttenfeest is in zijn oudste gestalte een ‘heidens’ feest, dat, zoals de andere grote Joodse feesten (Pesach en Sjawoet (Pinksteren)) hun historische wortels hebben in de landbouwcultuur van Kanan. Het was een oogstfeest, met alle vreugde en uitbundigheid die daarbij hoort. De loofhut is waarschijnlijk ook aan de landbouw ontleend. Tijdens de oogst overnachtte men op het veld, in de loofhut. In de loop van de eeuwen kreeg het feest echter een iets andere kleur. Niet alleen oogstfeest, maar ook het feest waarop Israël teruggacht aan de woestijntijd. We zouden kunnen zeggen: hoe verder in de tijd, hoe minder sterk het karakter van oogstfeest op de voorgrond kwam te staan. Het landbouwfeest kreeg bijna geheel en al een spirituele lading. Ook lijkt de vormgeving van het feest steeds rijker te zijn geworden in de loop der eeuwen.

In de Bijbel vinden we van deze ontwikkeling allerlei sporen. Ik wijs op enkele Bijbelse gegevens. In Exodus 23 en 34 wordt dit feest het feest der inzameling genoemd, ‘bij de wisseling van het jaar’. Op de uitbundigheid wordt expliciet gewezen in Deuteronomium 16: 13-15. In Leviticus 23: 39-44 wordt behalve naar de oogst ook verwezen naar de woestijntijd, een aspect dat in de Thora toch wat minder accent lijkt te krijgen dan het aspect van de oogst. Weer een ander element wordt naar voren gebracht in Deuteronomium 31: 9-13, waar Mozes het volk gebied eens in de zeven jaar de hele wet te lezen op het Loofhuttenfeest. Ligt in deze bepaling de oorsprong of althans de Bijbelse rechtvaardiging van het feest dat we kennen als ‘de Vreugde der Wet’, dat direct op het Loofhuttenfeest volgt? Na de terugkeer uit de ballingschap was het Loofhuttenfeest het eerste dat men vierde. Opmerkelijk is Nehemia 8:18b: ‘Zo hadden de Israëlieten niet gedaan sinds de dagen van Jozua, de zoon van Nun, tot op die dag’. Dit lijkt te slaan op het bouwen van de loofhut. Uit deze tijd dateert volgens sommigen ook het gebruik van enkele symbolen: de dadelpalmtak, etrog (citrusvrucht), mirte en wilgentak. Andere rituelen komen we, enigszins verborgen, tegen in Johannes 7. Jezus spreekt daar over het licht der wereld en het water des levens. Deze uitspraken worden in hun

strekking duidelijk, als we ons realiseren dat iedere avond de tempel met fakkels was verlicht, en dat op de zevende dag een fakkeldans werd uitgevoerd. De uitspraak ‘Ik ben het licht der wereld’, waarin bovendien gerefereerd wordt aan de Gods Naam (Ik ben) is in deze context wel heel zwaar geladen. Dat geldt ook van die andere uitspraak: ‘Ik ben het water des levens’. Tijdens het feest werden er namelijk dagelijks plengoffers gebracht. Bij plengoffers werd, conform de voorschriften, meestal wijn gebruikt, alleen op het Loofhuttenfeest was er sprake van water. Men ziet hierin wel een herinnering aan het Loofhuttenfeest als oogstfeest: met wateroffers beoogde men de goden te bewegen het regenseizoen te laten beginnen! Na de verwoesting van de Tweede Tempel in 70 na Christus verloor het feest steeds meer van haar landbouwglans. In de Middeleeuwen kreeg de 7e dag het karakter van inkeer en boete, en werd de 9e dag toegevoegd als het feest van de Vreugde der Wet. Alsof de vreugde over Gods wet heel langzamerhand het bacchanale karakter van het oude oogstfeest heeft verdrongen.

Betekenis

Het is dus een feest met een oude geschiedenis, dat vaak binnen een verschillende context werd gevierd en daardoor soms ook verschillende accenten kreeg. De betekenis ervan laat zich daarom ook niet in één zin vastleggen. Te denken valt aan het volgende.

- * Het is een oogstfeest, dankdag voor gewas en arbeid, waarin Israël belijdt dat het ten laatste de Allerhoogste zelf is aan wie wij de vruchten van de natuur danken. De schepping is gave, bestemd om door te geven aan onze kinderen.
- * Zoals Israël tijdens de woestijnreis in broze hutten leefde en afhankelijk was van Gods hulp, zo moet nog altijd ieder zichzelf voorhouden, dat rijkdom, voorspoed en succes uit Gods hand worden ontvangen. In dagen van voorspoed is het een herinnering aan dagen van strijd en zorgen. En zoals het kwetsbare Israël in de woestijntijd in momenten van bescherming en uitredding Gods hand herkende, zo mogen wij daarop vertrouwen.
- * Hebben is niet de hoogste vorm van zijn. De eenvoudige en wankele loofhut stelt onze burchten als het ware ter discussie. Zwervers zijn wij mensen. Reizigers op weg naar Jeruzalem. Bezit kan tijdens zo'n reis een ballast vormen, kan ons verhinderen op reis te gaan. Sommigen beginnen niet aan de reis. Ze hoeven niet op reis. Ze zijn er al. Ze zijn wat ze hebben.
- * Het is een feest dat door zijn symboliek ook verwijst naar de toekomst. Zal de vervallen hut van David niet weer worden opgericht?

Het is dus een feest dat ons wil herinneren aan de bewarende en verzorgende hand Gods, die met ons op weg is naar zijn Rijk. Wie leeft vanuit dat besef, leeft anders, is een ander mens, ook als het om ‘hebben’ en ‘zijn’ gaat. Ed. Hoornik schreef daarover een befaamd gedicht.

OP SCHOOL STONDEN ZE

Op school stonden ze op het bord geschreven,
het werkwoord hebben en het werkwoord zijn;
hiermee was tijd, was eeuwigheid gegeven,
de ene werkelijkheid, de andre schijn.

Hebben is niets.

Is oorlog.

Is niet leven.

Is van de wereld en haar goden zijn.

Zijn is, boven die dingen uitgeheven,
vervuld worden van goddelijke pijn.

Hebben is hard.

Is lichaam.

Is twee borsten.

Is naar de aarde hongeren en dorsten.

Is enkel zinnen, enkel botte plicht.

Zijn is de ziel, is luisteren, is wijken,
is kind worden en naar de sterren kijken,
en daarheen langzaam worden opgelicht.